

AMOR I LLIBERTAT D'EXPRESSION: PENSAR AMB EMMA GOLDMAN

Andrea Pérez Fernández

Investigadora predoctoral en formació FPU

Amb aquestes ratlles¹, proposo que prenem atenció a com la cèlebre pensadora anarquista Emma Goldman reflexiona sobre les nocions d'amor i llibertat d'expressió. L'objectiu: llegir-les com dues idees que prenen força quan el lliure desenvolupament dels individus –només assolible, per l'autora, a través de la llibertat política i la igualtat econòmica– se situa al bell mig de la política.

Un precedent ben interessant per la tasca que ens ocupa –i que Goldman tenia molt present– és *A Vindication of the Rights of Woman*², de l'escriptora londinenca Mary Wollstonecraft. A la cinquena secció d'aquest llibre publicat el 1792, Wollstonecraft hi defensa l'autonomia moral de les dones:

“Així doncs, m'he d'arriscar a dubtar que allò que s'ha pres per axioma en la moral no pot haver sigut una afirmació dogmàtica per part d'homes que han vist serenament la humanitat per mitjà dels llibres i dir, en contradicció directa amb ells, que la regulació de les passions no és pas sempre sàvia. Contràriament, hauria de semblar que una raó per la qual els homes tenen un judici superior i més fortalesa que les dones és, sens dubte, aquesta: que donen més llibertat a les seves grans passions i acreixen les seves ments en la mesura que aquestes van desencaminades més sovint³” (Wollstonecraft, 2005: 190-191).

L'aposta de l'autora britànica per qüestionar les bondats de moderar les passions pot semblar arriscada. Però vull convidar els i les lectors a fer-se una pregunta: quin sentit té repensar l'acció política –el què fer– a partir de la premissa que les persones són essencialment reflexives i actuen sempre de manera ponderada? Potser, paradoxalment, aquest seria el primer símptoma de no tocar de peus a terra!

Dos segles després de la publicació d'*A Vindication*, Emma

1 Aquest article s'ha dut a terme en el marc del projecte VULFIL, PGC2018-094463-B-I00 (MCIU/AEI/FEDER, UE), en què l'autora col·labora com a investigadora predoctoral en formació FPU (2018).

2 Amb aquest text, Mary Wollstonecraft amplia la seva resposta –*A Vindication of the Rights of Men* (1790) a la crítica que l'escriptor irlandès Edmund Burke féu a la Revolució Francesa amb *Reflections on the Revolution in France*, el 1790.

3 La traducció de totes les cites al català és meua; les edicions de les quals he extret els textos originals es troben citades a la bibliografia.

Goldman escriu un text sobre “Mary Wollstonecraft, la seva tràgica vida i la seva apassionada lluita per la llibertat” (1911) on esmenta –a la llum del llegat de l'autora del segle XVIII– la tragèdia dels pioners: “com que no arrelen en allò vell, ni en allò nou, encara llunyà, es converteixen en vagabunds de la terra” (Goldman, 2019: 182). Alhora, és en aquest vagabundejar en què consisteix la vida dels qui lluiten per un futur millor que s'allotja el pensament.

Lluny de considerar el projecte anarquista com un mer llistat de fites a assolir, l'autora l'entén com una manera de pensar i de viure, com una influència viva (2019: 135) que permet analitzar els esdeveniments en el marc d'un procés infinit –i discontinu– d'alliberament de les supersticions i formes d'opressió que ofeguen la vida de les persones.

Goldman veu en la sobirania de l'individu l'única possibilitat de progrés. Ara bé, l'èmfasi que posa en aquest individu no implica una aposta per una societat atomitzada on el comú no tingui cabuda. Ans al contrari, la cooperació voluntària i en bona mesura espontània entre persones lliures és allò que hauria de vertebrar qualsevol forma de convivència humana, i no pas la submissió forçada a l'autoritat. “Individualisme” esdevé, en els seus escrits, la forma d'autoconsciència inherent a tot ésser humà. Es tracta d'una concepció molt allunyada del que ella mateixa anomena “l'individualisme a ultrança”, un “intent emmascarat de reprimir i frustrar l'individu” per mitjà del laissez faire social i econòmic basat en l'explotació de la majoria de la població per part d'una minoria; i que “simplement ha suposat el ple 'individualisme' pels amos”, un aplec de “superhomes” egoistes a qui el poble es veu obligat a servir (2008: 37).

Amb la mateixa suspicàcia, i convençuda que es tracta d'un dels principals obstacles a l'emancipació, l'assagista lituana emigrada als Estats Units deslegítima el matrimoni: creu que en el seu si qualsevol coincidència amb l'amor és fruit de la casualitat o, més aviat, de la superstició. Matrimoni i amor són, en Goldman, idees antagòniques. I, si l'amor és “el factor més poderós de les relacions humanes” –allò que desafia tota llei humana i fa trontollar “els convencionalismes de l'Església i la moralitat”– (2008: 219), el matrimoni no és res més que un

acord econòmic, un contracte de minyona, nina i procreadora a canvi d'una assegurança de vida. Goldman s'escandalitzava en sentir parlar d'"amor lliure" –"com si l'amor pogués no ser lliure!" (2008: 111). A tall d'exemple, segons ella la desaprovació social de la prostitució no es deriva del fet que la dona vengui el seu cos, sinó que ho faci fora del matrimoni (2008: 122).

Així mateix, l'autora creu que gran part de l'opressió que pateixen les dones prové d'una assumpció acrítica de les normes de conducta que tant l'Església com l'Estat esperen que compleixin. Això permet que la institució del matrimoni quedi malmesa en el moment que les dones s'alliberen d'aquestes formes d'autoritat; motiu pel qual la seva educació i socialització és –com en Wollstonecraft– un pilar fonamental per l'avenç col·lectiu cap a la justícia social.

Al seu torn, els escrits de Goldman subratllen tot sovint de manera més o menys explícita la dificultat d'articular un pensament lliure en un context on es reprimeix tot intent d'innovació i originalitat dels individus. I atès que les lleis –que considera abstraccions d'una "irrealitat anomenada Estat"– estan dissenyades per aquells qui volen mantenir els seus privilegis, els límits constitucionals no garanteixen, a parer de l'autora, la llibertat d'expressió o de premsa. Aquesta rau en la possibilitat d'escriure i dir el què ens vingui de gust: "Quan queda regulat pels principis constitucionals, els drets legislatius, la decisió del totpoderós Director General de Correus o les porres dels policies, [aquest dret] es converteix en una farsa". Ras i curt, l'únic remei davant les conseqüències potencialment negatives de la llibertat d'expressió és assegurar-ne una de més efectiva, és a dir, garantir "la llibertat de la real i activa oportunitat" (2008: 45): la llibertat de ser. Aquest és, per la pensadora, un dret natural de cada ésser humà, i no pas un obsequi o concessió estratègica de cap autoritat. Així, Goldman és optimista pel que fa a la possibilitat dels éssers humans de conèixer el món que els envolta –sempre que es contempli la revisió del saber establert–; però constata que en un context de desigualtat el debat públic no gira entorn de la veritat o la mentida, ni tan sols de la utilitat, sinó del temor dels privilegiats de perdre el seu poder i la subsegüent repressió cap a aquells que el posin en qüestió.

La prosa de Goldman insisteix a demostrar que la "llibertat" que defensa l'anarquisme no és una aspiració sense contingut concret. La seva anàlisi de l'opressió sota la qual malviuen homes i dones inclou l'aposta per dissenys institucionals concrets: l'elecció del treball en funció dels gustos i la capacitat, l'escola gratuïta o l'abolició de la propietat –entesa com a exclusiva i exclouent– en són exemples. Es tracta, en definitiva, d'adobar un terreny on la llibertat pugui fer-se efectiva. Les passions no són, llavors, negatives en si mateixes, sinó que esdevenen frustració quan arrelen en un sòl estèril. Al seu escrit sobre Wollstonecraft, Goldman afegeix part de la següent cita

extreta d'una carta de l'escriptora britànica:

«La mateixa energia de caràcter que fa d'un home un audaç bergant l'hauria fet útil per la societat, si la societat estigués ben organitzada. Quan una ment forta no es disciplina per mitjà de la cultura⁴, és la sensació d'injustícia allò que la fa injusta» (Wollstonecraft, 2018: 164).

Hem pogut comprovar sumàriament com tant l'amor com la llibertat d'expressió són dos elements fonamentals per Goldman. Per concloure, direm que la seva mirada ens convida a pensar que allò que s'oposa a l'emancipació i el creixement humans no és res més que l'apropiació exclusiva i exclouent d'aquestes dues potencialitats per mitjà del matrimoni i la censura respectivament. El seu esperit de lluita s'alimenta de la commoció que genera el patiment aliè, tal com reflecteix una entrevista amb el *New York World* del 1893, on afirmà provocativament: "Soc anarquista perquè soc egoista. Em dol veure patir els altres. No puc suportar-ho" (2019: 74).

Bibliografia

GOLDMAN, E. (2008). *La palabra como arma*. Madrid: La Mafestada Editorial. 225 pàg.

GOLDMAN, E. (2019). *Feminismo y Anarquismo II*. Madrid: Enclave de libros. 254 pàg.

WOLLSTONECRAFT, M. (2005). *Vindicación de los derechos de la mujer*. Madrid: Ediciones Istmo. 315 pàg. (Colección Fundamentos, Serie clásicos del pensamiento político nº 225).

WOLLSTONECRAFT, M. (2019). "Letters written in a short residence in Sweden, Norway and Denmark", p. 158-164. A: BLACK, J, et al. (ed.). *The Broadview Anthology of British Literature*. Volume 4: The Age of Romanticism, Peterborough: Broadview Press.

⁴ Wollstonecraft fa servir el mot *cultivation*, que en un sentit literal seria més aviat "refinament". Considero, però, que en aquest cas, és més adequat parlar de "cultura", que té un significat més ampli (es refereix tant a l'adquisició de capital cultural com d'actituds) i té en consideració l'etimologia de "cultura" com a *cultiu* i *conreu* de la terra.